



«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Директори Институти зироаткори
АИИСТ, доктори илмҳои кишоварзӣ,
Асозода Н.М.

с. 2024

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Иброҳимов Қобилҷон Абдукаримович дар мавзӯи «Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологӣ биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои офтобпараст (*Helianthus annuus L.*)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.01.05 - Физиология ва биохимияи растанӣҳо

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот. Дар шароити камзамини Ҷумҳурии Тоҷикистон зироати офтобпараст манбаи асосии ба даст овардани рағани растанӣ ва маҳсулоти пурқимати ғизоӣ ба шумор меравад, ки барои таъмини амнияти ғизоии кишвар аҳамияти муҳим дорад. Истеҳсоли солони рағани растанӣ дар ҷумҳурӣ 40 ҳазор тоннаро ташкил медиҳад, дар сурате, ки аҳолии мамлакат ба 160 ҳазор тонна ниёз дорад. Талаботи босуръати аҳолии кишварро ба рағани растанӣ ба назар гирифта, зиёд намудани масоҳати кишти офтобпараст аз ҳисоби заминҳои лалмӣ ва обӣ, бо роҳи самаранок истифодабарии зихираҳои биоиклимии минтақаҳои гуногун, гирифтани 2 – 3 ҳосил дар 1 сол вазифаи асосии илмӣ имрӯза боқи менамояд.

Диссертатсияи Иброҳимов Қобилҷон Абдукаримович масъалаҳои ниҳоят муҳими бахши биологиро дар бар мегирад ва таҳқиқоти ӯ дар самти нишондиҳандаҳои физиологӣ биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои интродуксионии офтобпараст дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ равона гардидааст, ки ин аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад.

Саҳеҳи ва навгонии илмӣ таҳқиқот. Таҷрибаҳои илми саҳроии унвонҷӯ дар тайи солҳои 2015 – 2017 дар 3 минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ: баландкӯҳи Кулоб, ноҳияи Муминобод, ҷамоати деҳоти Боғи дар баландии 1680 м аз сатҳи баҳр, дар водии Вахш ноҳияи А.Ҷоми дар баландии 350 м аз сатҳи баҳр, водии Ҳисор дар қитъаи таҷрибавии Институти ботаника, физиология ва генетикаи АМИТ дар баландии 834 м аз сатҳи баҳр омӯхта шудааст. Ба сифати объекти таҳқиқот офтобпарастии навъҳои интродуксионии аз Федератсияи Россия воридшудаи “ВНИИМК – 8883”, “Саратовӣ – 85”, “Донии калондона” истифода бурда шудааст.

Диссертант Иброҳимов Қ.А., дар шароити минтақаҳои гуногуни экологии Тоҷикистони Марказӣ ва Ҷанубӣ бори нахуст хусусиятҳои физиологӣ биокимиёвӣ ва навъҳои интродуксионии офтобпарастро таҳқиқ

намудааст. Дар таҳқиқот таъсири шароити минтақаҳои иқлимӣ, махсусан речаи ҳарорат ва намнокии ҳаво ба равандҳои маҳсулноки ва фаъолияти фотосинтезикии растанӣ вобаста аз хусусиятҳои хоси навъҳои офтобпараст тасниф ва илман асоснок карда шудаанд. Нақши омилҳои иқлимӣ дар ташаккули ҳосилнокии биологӣ ва арзишнокии навъҳои офтобпараст зоҳир карда шудааст. Маълумотҳои таҷрибавӣ оид ба таъсири омилҳои иқлимӣ ба маҳсулнокии биологӣ ва сифати дон, ҷойгиркунии мақсадноки навъҳои рағандиҳандаи офтобпарастро дар минтақаҳои гуногуни дорои захираҳои зиёди ҳарорати мусбӣ ва намнокии кофии ҳаворо илман ба исбот расонидааст.

Аҳамияти назариявӣ ва илмию амалӣ таҳқиқоти Иброҳимов Қ.А., дар он аст, ки дар натиҷаҳои таҳқиқот усулҳои самараноки парвариш ва коркарди тухми навъҳои офтобпарастро дар шароитҳои гуногуни иқлимии Тоҷикистони Марказӣ ва Ҷанубӣ илман асоснок намудааст. Дар асосӣ маълумотҳои бадастомада ба кишоварзон тавсияҳои амалӣ оид ба парвариши навъҳои офтобпараст дар шароитҳои гуногуни иқлимӣ пешниҳод карда мешаванд. Аз таҳқиқотҳои иҷрошуда маълум мегардад, ки ҳосилнокии навъҳои офтобпараст дар минтақаҳои парвариш гуногун буданд. Дар минтақаи захираи термикиаш зиёд ва намнокии нисбиаш нисбатан пасти иқлими ҷануби Тоҷикистон (води Вахш) кишти навъҳои серравғани офтобпараст («ВНИИМК-8883», «Саратовӣ-85») ҳамчун зироати асосӣ (дар кишти баҳорӣ) тавсия карда мешаванд, ки ин имконияти гирифтани 2,5-3,0 т/га ҳосили донро таъмин менамояд.

Дар минтақаҳои захираи термикиашон кам ва намнокии нисбии ҳаво нисбатан баланди Ҷануби Тоҷикистон (ноҳияи Мӯъминобод ва минтақаҳои ба он ҳамшафат), хоҷагиҳои деҳқонӣ, кооперативҳо ва ҷамъиятҳои сахҳомӣ кишти навъҳои рағандиҳандаи офтобпараст «Донии калондона» ҳамчун зироати асосӣ (дар кишти баҳорӣ) тавсия дода мешаванд, ки ин руёндани 3,0-3,5 т/га ҳосили донро доро мебошанд.

Баҳодиҳии мазмуни диссертатсия, анҷомёбии он дар маҷмуъ, камбудихо

Диссертатсия дар ҳаҷми 138 саҳифа таҳия гардида, аз 3 боб, муқаддима, қисми таҷрибавӣ, натиҷаҳои таҳқиқот, хулоса ва пешниҳодҳо ба истехсолот, 25 ҷадвал, 12 расм, хулосаҳо иборат мебошад. Рӯйхати адабиётҳои истифодашуда 155 номгӯй, аз он ҷумла 56 муаллифони хориҷиро фаро гирифтааст. Доир ба мавзӯи диссертатсия 14 мақолаҳои илмӣ, аз он ҷумла 9 адад дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонида шудааст.

Боби 1 - умӣ диссертатсия аз 5 қисм иборат буда, дар он таърихи пайдоиш ва паҳншавии офтобпараст, арзишнокии ғизоӣ ва техникаи дони он, хусусиятҳои морфологӣ ва физиологии офтобпараст вобаста аз омилҳои

муҳити атроф ва таъсири омилҳои агротехники оварда шудааст. Дар ин боб дараҷаи таҳқиқгаштаи мавзӯ дар шароитҳои хокию иқлимӣ мамлакатҳои ИДМ ва дигар давлатҳои хориҷи кишвар таҳлил карда шудааст. Оид ба таъсири омилҳои табиӣ абиотӣ, ба монанди ҳарорат ва намнокии ҳаво, сатҳи таъминоти обӣ ба маҳсулнокии биологӣ хоҷагии навҳои офтобпараст диққати махсус дода шудааст. Хусусан, масъалаҳои таъсири омилҳои иқлимӣ минтақаҳои кишти офтобпараст ба нишондиҳандаҳои миқдорию сифатии навҳои он таҳлили ҳаматарафа ёфтаанд. Инчунин маълумотҳо доир ба кишти навҳои офтобпараст ҳамчун зироати пураарзиши хӯрокӣ (равғандиҳанда), хӯроки чорво, ки дар кишти асосӣ, такрорӣ ва омехта истифода мешавад, пешниҳод шудааст.

Дар боби дуюми диссертатсия шароитҳои хокию агроиқлимӣ минтақаҳои таҳқиқотӣ, объект ва усулҳои таҷрибаҳои илмӣ, хусусиятҳои биологӣ навҳои офтобпараст дарҷ гардидааст. Диссертант дар ин боб нишондиҳандаҳои боришот ва ҳарорати ҳавои минтақаҳои гуногуни таҳқиқотиро ба таври мухтасар баён намуда, қайд менамояд, ки ин минтақаҳо барои парвариши офтобпараст мутобиқ мебошад. Инчунин дар қисми объекти таҳқиқот таснифи навҳои офтобпарастӣ дар омӯзиш қарордошта, усулҳои гузаронидани таҷрибаҳои илмӣ саҳроӣ ва таъсири омилҳои муҳити атроф нишон дода шудааст.

Дар боби сеюми диссертатсия натиҷаҳои таҳқиқот оварда шудааст, ки он дар 10 зербоб таҳия гардида, дар он рушд ва нумӯи офтобпараст, мубодилаи об дар растанӣ, суръати оббӯхоркунӣ, қобилияти обнигоҳдорӣ, нишондиҳандаҳои фаъолияти фотосинтезикии растанӣ, равғаннокӣ, таркиби кимиёвӣ навҳои растанӣ дарҷ гардидааст. Диссертант дар ин боб қайд менамояд, ки яке аз омилҳои муайянкунандаи дараҷаи маҳсулнокии растанӣ ин чараёни равандҳои рушду нумӯи растанӣ ба шумор меравад.

Маълум аст, ки омилҳои асосӣ меъёри равандҳои рушд ва нумӯи растанӣ, хусусан офтобпараст, дараҷаи бо гармӣ ва намӣ таъмин будани киштзор ба ҳисоб меравад. Зеро дар офтобпараст рушди босуръати поя ва афзудани сатҳи ассимилятсионии растанӣ асосан дар давраи ташаккулёбии узвҳои генеративӣ (тӯдагул) ба амал меояд. Ба гармӣ ва намӣ таъмин нашудани растанӣ дар ин давра ба суръати рушди пояи асосӣ ва ташаккулёбии масоҳати барг таъсири манфӣ мерасонад, ки он дар тағйирёбии маҳсулнокии растанӣ зоҳир мешавад. Омӯзиши алоқамандии талаботи офтобпарастро ба чунин омилҳои асосӣ, ба монанди гармӣ ва намӣ ба назар гирифта, парвариши онро дар шароити мушаххаси хокию иқлимӣ истифода намудан мумкин аст.

Дар хулосаи диссертатсия, ки аз 3 банд иборат аст, аз тарафи унвончӯ натиҷаҳои басо арзишмнокӣ илмию амалӣ ба таври мухтасар возеҳу мушаххас оварда шудааст. Хулоса ва пешниҳодҳо ба истеҳсолот аз мазмуни диссертатсия сарчашма мегиранд ва асосӣ маълумотҳои таҳқиқотҳои аслии муаллифро ифода менамояд. Саҳеҳии натиҷаҳои гирифташуда шубҳанок намебошанд. Дар маҷмӯъ диссертатсия аҳамияти илмӣ ва амалӣ дошта, дар рушди соҳаи кишоварзии ҷумҳурӣ саҳми арзанда мегузорад. Афтореферати диссертатсия аз муҳимӣ ва навгонӣ иборат буда, хулосаҳо ва тавсияҳо ба истеҳсолот аҳамияти назариявӣю амалӣ доранд.

Новобаста аз арзишнокии таҳқиқот, дар диссертатсия баъзе камбудихо ва хатогиҳо ошкор гардид:

1. Дар саҳифаи 5 ва 6 – уми диссертатсия (қисми дараҷаи коркарди илмии проблемаи мавриди омӯзиши) муаллифоне, ки бо офтобпараст корҳои таҳқиқотиро ба анҷом расонидаанд қайд карда нашудааст.

2. Дар саҳифаи 6 – уми диссертатсия (робитаи таҳқиқот бо барномаҳо, мувзуҳои илмӣ) нишон дода шудааст, ки таҳқиқот дар Озмоишгоҳи биохимияи фотосинтези Институти ботаника, физиология ва генетикаи растании АМИТ иҷро карда шудааст, вале номи мавзӯи фармоишӣ, рақами қайди давлатӣ ва солҳои иҷроиши онҳо дарҷ карда нашудааст.

3. Дар боби якуми диссертатсия, ки таҳлили адабиётҳо дар бораи офтобпараст оварда шудааст, муаллифони муассисаҳои илмию таълимии ҷумҳурӣ, аз он ҷумла Институти зироаткорию АИКТ, Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш.Шоҳтемур нопурра нишон дода нашудааст.

4. Дар саҳифаи 55 – уми диссертатсия, боби 2, ҷадвали 2.1.1 (Ҷамъи боришот дар водии Ваҳш, минтақаи А.Ҷоми), боришоти солони дар соли 2015 (517,1 мм), соли 2016 (568,8мм) ва 2017 (499,2мм) нишон дода шудааст, вале дар ин минтақа боришоти солони ҳамагӣ ба 330 мм баробар аст.

5. Дар боби 2 – юми диссертатсия (шароит, мавод ва усулҳои таҳқиқот) нишон дода нашудааст, ки таҷрибаҳои илмӣ дар заминҳои обӣ ё лалмӣ иҷро карда шудааст. Инчунин, чорабиниҳои агротехникии дар қитъаҳои таҷрибавӣ нишон дода нашудааст.

6. Боби 3 – юми диссертатсия аз 10 қисм иборат буда, дар он натиҷаҳои асосии таҳқиқот баён гардидааст, беҳтар мешуд ин боб ба 2 боб тақсим карда шавад.

7. Дар ҳамаи ҷадвалҳои дар боби 3 – юми диссертатсия овардашуда, солҳои таҳқиқот нишон дода нашудааст.

8. Хуб мешуд, ки дар диссертатсия самараи иқтисодии парвариши навъҳои офтобпараст вобаста аз минтақаҳои экологӣ муайян карда мешуд.

9. Номгуйи муаллифони дар қисми рӯйхати адабиётҳои диссертатсия овардашуда аз саҳифаи 123 то 136 тибқи алфавит иҷро карда нашудааст.

10. Дар диссертатсия хатогҳои имлоӣ ва техникӣ дида мешаванд.

Дар натиҷаи ҷамъбасти таҳлили кори тақризи, диссертатсияи Иброҳимов Қобилҷон Абдукаримович дар асоси талаботи қоидаҳои ба расмиятдарори таҳия гардидааст ва камбудҳои ҷойдошта ба баҳодиҳии умумии таҳқиқот монеа намешаванд.

Хулоса. Диссертатсияи пешниҳодшуда дар мавзуи «Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологӣ биокимиёвӣ ва махсулнокии навҳои офтобпараст» бо мазмуну мӯхтаво, муҳокимарониҳои муфассал ва хулосабарориҳои амиқу дақиқ, таҳқиқоти пурраи анҷомёфта буда, мазмуни он дар автореферати диссертатсия овардашуда мувофиқат менамояд. Маводҳои илмӣ нашрнамудаи муҳаққиқ мазмун ва мӯхтавои асосии диссертатсияро инъикос менамояд.

Диссертатсияи Иброҳимов Қобилҷон Абдукаримович ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.01.05 - Физиология ва биохимияи растаниҳо сазовор мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи Шӯрои олимони Институти зироаткорӣ АИКТ аз 20 марти соли 2024 (суратҷаласаи № 3) барраси ва муҳокима карда шудааст. Дар ҷаласа 17 нафар аъзоёни шӯро иштирок доштанд. Тарафдор 17 нафар, муқобил нест, бетараф нест. Яқдилона қабул карда шуд.

Раиси ҷаласа:

Муовини директор оид ба илм, таълим ва тайёр
Кадани кадрҳои илмӣ Институти зироаткорӣ
АИКТ, номзоди илмҳои кишоварзӣ

Пулотова Ш.С.

Котиби ҷаласа:

Котиби илмӣ Институти зироаткорӣ
АИКТ, номзоди илмҳои кишоварзӣ

Содиқов А.Т.

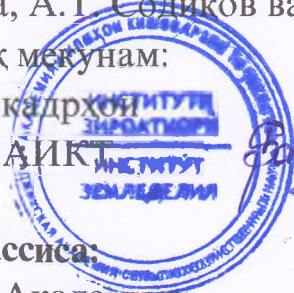
Эксперт:

мудири шӯбаи зироатҳои рағандиҳанда,
доктори илмҳои кишоварзӣ бо ихтисоси
06.01.01 – зироаткорӣ умумӣ,
Растанипарварӣ

Нарзулоев Т.С.

Имзоҳои Ш.С. Пулотова, А.Т. Содиков ва
Т.С. Нарзулоевро тасдиқ мекунам:

Сардори нозирӣ калони кадрҳои
Институти зироаткорӣ АИКТ



Сайнизоми Бобохуҷа

Маълумот дар бораи муассиса:

Институти зироаткорӣ Академияи
илмҳои кишоварзии Тоҷикистон,
735022, шаҳри Ҳисор, шаҳраки Шарора,
кӯчаи Дустӣ E-mail: ziroatkor@mail.ru,
Тел: (+992) 903-33-96-80
e-mail: tosh.59@mail.ru
www.zemledelie-tj.ucoz.ru

«30» 03 соли 2024